

Oppivan sovittelun kyvystä itsereflektioon

Esa Poikela (toim.): Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. PS-kustannus, Jyväskylä 2010. 251 s. ISBN 978-952-451-444-6

Kyky ratkaista konflikteja on korostunut nykymaailmassa, jossa rauhaa ja turvallisuutta uhkaavat moninaiset ongelmat aina luhistuvista valtioista, terrorismista ja joukkotuhohoaseista pienempiin alueellisiin ja yksittäisten ihmisten välisiin konflikteihin saakka. Esa Poikelan toimittaman artikkelikokoelman teemat käsittelevät sovittelun mahdollisuuksia ratkaista inhimillisiä ristiriitatilanteita. Taustalla on ajatus siitä, että ihmisten kanssakäymisessä syntyy tekojen ja mielipiteiden kautta jatkuvasti konflikteja, joihin etsitään sovittelussa pyyviä ja myönteisiä ratkaisuja. Sovittelu perustuu restoratiivisuuden eli korjaavan oikeuden teoriapohjaiselle idealle. Teuri Brunila toteaa artikkelissaan, että ”restoratiivisen oikeuden piiriin kuuluvat kaikki teot, jotka ovat loukkauksia yksityisten ihmisten välillä ja heidän yhteisloaan kohtaan” (s.38). Teos esittelee sovittelun ja sovittelijana toimimisen periaatteita sekä sovittelun osa-alueita eri elämänoilla. Kirjoittajat tarkastelevat artikkeleissaan restoratiivisuuden käsitteen kautta sovittelijan oikeuden, lähisovittelun, työyhteisösovittelun, ympäristö- ja rakennusasioiden sovittelun, rauhansovittelun sekä oppivan sovittelun aihekokonaisuuksia.

Sovittelussa oikeudellinen ja sosiaalinen kohtaavat erityisellä tavalla. Juhani Iivarin artikkelin ”Oikeutta oikeuden varjossa – restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys” mukaan sovittelu saa yhteiskuntapolitiittisen merkityksensä ennen kaikkea rikosoikeudellisten sekä kriminaali- ja sosiaalipoliittisten tavoitteiden kautta. Erityisesti rikosten sovittelun katsotaan olevan restoratiivisen oikeuden keskiössä, ja sen rangaistukseen perustuvan ytimen tarpeellisuus nostetaan keskusteluun. Rikosoikeusjärjestelmän tavoitteena on turhien oikeudenkäyntien välttäminen lievissä ja erityisesti nuorten tekemissä rikoksissa sekä seuraamusjärjestelmän purkaminen. Rikosten sovittelu on oikeutettu sillä, että henkilöön kohdistuva konflikti on loukkaavuudestaan huolimatta teko, jonka rikosluonne on määrittelykysymys ja laissa rangaistavaksi säädetty. Sosiaalipoliittisena tavoitteena on puolestaan luoda yksilöille edellytyksiä osallistua itseään koskevien ratkaisujen tekemiseen sosiaalisten ongelmien selvittämisessä yksilölliset tarpeet ja tuen tarve huomioiden. Sovittelussa puolueeton kolmas taho, sovittelija, auttaa osapuolia löytämään sovintoratkaisun.

Parhaimmillaan sovittelu rakentaa luottamusta ja sopeuttaa ihmiset elämään toistensa kanssa rau-

hanomaisesti. Itse pidän sovittelua erinomaisena ja kehittämisen arvoisena keinona ratkaista ristiriitoja sekä ehkäistä ongelmien syvenemistä esimerkiksi kouluuyhteisöissä, työpaikoilla, lapsen huoltoa koskevissa kysymyksissä, nuorten tekemissä rikoksissa (kuten varkauudet ja vahingonteot) tai laajemmin kansainvälisillä kentillä. Sovittelun avulla luodaan rakentavaa ja positiivista ristiriitojen ratkaisukulttuuria, joka perustuu tuomitsemisen sijasta konfliktin osapuolten vuoropuheluun ja ymmärrykseen. Suomen näkökulmasta kansallisesti erityisen ajankohtainen aihe on lähi- ja parisuhdeväkivallan sovittelu, jota koskeva julkinen keskustelu on ollut kiivasta koko 2000-luvun. Parisuhdeväkivallan sovittelun tutkijana tarkastelen lähemmin Aune Flinckin ja Henrik Elonheimon artikkelin ”Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu – mahdollisuuksia ja rajoituksia” sisältöä.

Flinckin ja Elonheimon artikkeli käsittelee intiimisuhteissa käytetyn väkivallan sovittelua perustuen korjaavan oikeuden teoriapohjaiseen ideaan. Artikkelitarkastelee sovittelun teoreettisia periaatteita ja sitä, kuinka sovittelu voisi idealitapauksessa ratkaista väkivaltaa intiimeissä suhteissa. Artikkelissa väkivalta, vakava henkeen ja terveyteen kohdistunut rikollinen teko rinnastetaan

paitsi lieviin rikoksiin myös niihin henkilöiden välisiin konflikteihin, jotka eivät kuulu rikosseuraamusjärjestelmän piiriin. Oman tutkimuksen perusteella en allekirjoita ajatusta, että esimerkiksi väkivaltarikoksia ja liike-elämässä syntyneitä ristiriitoja voidaan ratkaista soveltamalla samoja sovitteluperiaatteita siten, että osapuolten tasa-arvoisuus ja oikeudenmukainen kohtelu tulisivat turvatuiksi.

Väkivaltatutkimuksen näkökulmasta konfliktiperustainen tapa ymmärtää lähisuhteessa käytetty väkivalta on erittäin ongelmallinen, koska se piilottaa valtaepätasapainon, joka keskeisesti määrittää väkivaltaista suhdetta. Artikkeliksi kärsii uskottavuusongelmasta, sillä yleiset sovitteluperiaatteet, vaikka niitä käsitellään artikkelissa monipuolisesti ja perustellen, eivät kykene aidosti vastaamaan argumenteissaan parisuhdeväkivallan erityisluonteen asettamiin haasteisiin. Kohtaamattomuus johtuu pääasiassa siitä, ettei sovitteluidealeissa tunnisteta parisuhdeväkivallan luonnetta alistavana vallankäyttönä. Sovitteluidealin perusedellytys sovittelutilanteesta kahden tasavertaisena neuvottelevan osapuolen välillä menettää merkityksensä, sillä väkivallan myötä uhri kokee minuuteensa tunteiden, tahdon ja ajatusten kautta aina jollakin tavalla vaikuttavan henkisen trauman. Flinckin ja Elonheimon artikkelissa ohitetaan lähes kokonaan uhrin mahdollinen traumatisoituminen niin väkivaltaisen suhteen seurauksena kuin edelleen sovittelutilanteeseen vaikuttavana asiana. Käsitys väkivallan haavoittavuudesta on kaksijakoinen, sillä toisaalta sovitteluidealeissa tunnistetaan esimerkiksi parisuhdeväkivallan pitkäkestoisuuteen liittyvä erityisluonne, mutta toisaalta sovittelu nähdään

kahden tasa-arvoisen osapuolen välisenä lyhytkestoisena menettelyinä. Sovitteluperiaatteet edellyttävät väkivallan uhrilta vahvaa toimijuutta, jolloin hänen oletetaan itse vaikuttavan merkittävässä määrin väkivallan loppumiseen. Erityisesti uhrinäkökulma muun muassa hyvittämiseen liittyen jää vaille pitäviä perusteluja, vaikka sovitteluidealeissa rikoksen uhrin aseman parantaminen tuodaan esiin yhtenä sovittelun keskeisistä päämääristä. Flinckin ja Elonheimon artikkelista jäi minulle ristiriitainen olo, ja se sai miettimään väkivaltatyön ja -tutkimuksen tulevaisuutta. Väkivallan ennaltaehkäisy, katkaisun sekä jälkihoidon kannalta on erittäin ongelmallista, jos uhri vastuullistetaan kokemastaan väkivallasta, kuten väistämättä käy konfliktiperustaisessa lähestymistavassa ja tutkimusperinteessä.

Teoksen artikkeleita yhdistää oppivan sovittelun teema, jonka kautta sovittelua tarkastellaan erityisenä oppimismahdollisuutena. Oppiminen sovittelun ytimenä korostaa ihmisen halua ja kykyä oppia ongelmistaan, kasvaa ihmisenä sekä eheytyä konfliktien seurauksena. Tällöin sovittelun avulla halutaan muuttaa ihmisen ajattelua kohtaamaan konflikteja uudella tavalla ja tavoitellaan yksilön elämänhallinnan palauttamista. Useimmissa teoksen artikkeleissa osin toistetaan samoja asioita koskien restoratiivisen sovittelun mahdollisuuksia oppimisprosessina. Se on ymmärrettävää, sillä sovittelun yleisiä periaatteita voidaan hyödyntää konfliktinratkaisussa lähes millä tahansa elämänalalla. Näkökohdat sovittelusta oppimismahdollisuutena jäävät kuitenkin melko ylimalkaisiksi ja yleisen kuvailun tasolle. Lukijana odotin, että artikkelit olisivat käsitelleet aihetta syvällisemmin.

Erityisesti jäin kaipaamaan konk-

reettisiä ohjeita tai sovelluksia erilaisiin sovittelutilanteisiin, esimerkiksi joidenkin havainnollistavien tapausten avulla. Ongelma on pitkälti sama kuin myös muissa sovittelu käsittelevissä teoksissa: sovittelun teoreettisen idean korostaminen vie huomion siltä toiseikalta, ettei sovitteluperiaatteiden toimivuudesta käytännön prosessissa nimenomaan väkivaltatapauksissa tiedetä juuri mitään. Tutkittuun tietoon perustuvan käytännön kokemuksen puuttuessa on kyseenalaista vakuutella sovittelun kehittämismahdollisuuksista parisuhdeväkivaltatapauksissa. Katsaus sovittelun osa-alueisiin osoittaa sovittelun käyttökelpoisuuden moninaisten alojen ristiriitatilanteissa, ja sovittelutoiminnan keskeisiä ideoita sekä tavoitteita kuvataan artikkeleissa seikkaperäisesti.

Toisaalta juuri lavean tarkastelutapansa vuoksi teos jää kokonaisuutena hieman hajanaiseksi yleisesitykseksi, joka olisi kaivannut aiheensa tarkempaa rajausta. Paikoin syntyy myös vaikutelma, että artikkeleissa lähinnä raportoidaan sovittelukentän nykytilanteesta ja erilaisista sovitteluhankkeista. On mielenkiintoista havaita, että osa teoksen kirjoittajista on sekä riippumattoman kansalaisjärjestö Suomen sovittelufoorumi ry:n aktivisteja että kansallisen sovittelututkimuksen etujoukoissa toimivia asiantuntijoita. Jotkut teoksen kirjoittajista ovat siis tutkijoina osa tutkimaansa kohdetta. Teos sopii sovittelun taustaan ja periaatteisiin johdattelevaksi opaskirjaksi kaikille aloille ja erityisesti niille, jotka toimivat sellaisissa tehtävissä, joissa tarvitaan kykyä ja halua ennaltaehkäistä ja ratkaista ristiriitatilanteita yhteistoiminnan edellytyksenä.

Tiina Qvist